חומש רס״י משולב

פרשת וישלח, בראשית לב (ד) – לו, קנ״ד פסוקים

פרק לב

(ד) **וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים** - מלאכים ממש, **לְפָנָיו אֶל־עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר** - לארץ שעיר, כל תיבה שצריכה למ״ד בתחילתה הטיל לה הכתוב ה״א בסופה, שְׂדֵה אֱדוֹם:

(ה) **וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם־לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד־עָתָּה:** **גרתי.** לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, אינך כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך שברכני (לעיל כז כט) הוה גביר לאחיך, שהרי לא נתקיימה בי. דבר אחר, גרתי בגימטריא תרי״ג, כלומר עם לבן הרשע גרתי ותרי״ג מצות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים:

(ו) **וַיְהִי־לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה, שור וחמור.** אבא אמר לי (לעיל כז כח) מטל השמים ומשמני הארץ, זו אינה לא מן השמים ולא מן הארץ. **שור וחמור.** דרך ארץ לומר על שוורים הרבה שור. אדם אומר לחבירו בלילה קרא התרנגול, ואינו אומר קראו התרנגולים, **וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי** - להודיע שאני בא אליך, **לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֶיךָ.** שאני שלם עמך ומבקש אהבתך:

(ז) **וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־אָחִיךָ אֶל־עֵשָׂו** - שהיית אומר אחי הוא, אבל הוא נוהג עמך כעשו הרשע, עודנו בשנאתו, **וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ:**

(ח) **וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ, ויירא, ויצר.** ויירא שמא יהרג, ויצר לו אם יהרוג הוא את אחרים, **וַיַּחַץ אֶת־הָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת:**

(ט) **וַיֹּאמֶר אִם־יָבוֹא עֵשָׂו אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכֵּהוּ** - **'מחנה'** משמש לשון זכר ולשון נקבה, (תהלים כז ג) אם תחנה עלי מחנה, הרי לשון נקבה, (לקמן לג ח) המחנה הזה, לשון זכר. וכן יש שאר דברים משמשים לשון זכר ולשון נקבה, (לעיל יט כג) **השמש** יצא על הארץ, (תהלים יט ז) מקצה השמים מוצאו, הרי לשון זכר. (מ״ב ג כב) השמש זרחה על המים, הרי לשון נקבה. וכן **רוח**, (איוב א יט) והנה רוח גדולה באה, הרי לשון נקבה, (שם) וַיִּגַּע בארבע פנות הבית, הרי לשון זכר. (מ״א יט יא) ורוח גדולה וחזק מפרק הרים, הרי לשון זכר ולשון נקבה. וכן **אש**, (במדבר טז לה) ואש יצאה מאת ה׳, לשון נקבה, (תהלים קד ד) אש לוהט, לשון זכר.-

וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה. על כרחו, כי אלהם עמו. התקין עצמו לשלושה דברים, לדורון, לתפילה, ולמלחמה. לדורון (להלן פס׳ כב) ותעבור המנחה על פניו. לתפילה (פסוק הבא) אלהי אבי אברהם. למלחמה - והיה המחנה הנשאר לפליטה:

(י) **וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְקֹוָק הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ:**

ואלהי אבי יצחק. ולהלן הוא אומר (לעיל לא מב) ופחד יצחק, ועוד מהו שחזר והזכיר שם המיוחד, היה לו לכתוב האומר אלי שוב לארצך וגו׳. אלא כך אמר יעקב לפני הקדוש ברוך הוא, שתי הבטחות הבטחתני, אחת בצאתי מבית אבי מבאר שבע, שאמרת לי (לעיל כח יג) אני ה׳ אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק, ושם אמרת לי (שם פס׳ טו) ושמרתיך בכל אשר תלך. ובבית לבן אמרת לי (לעיל לא ג) שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך, ושם נגלית אלי בשם המיוחד לבדו, שנאמר (שם) ויאמר ה׳ אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך וגו׳, בשתי הבטחות האלו אני בא לפניך:

(יא) **קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל־הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדֶּךָ, קטנתי מכל החסדים.** נתמעטו זְכֻיּוֹתַי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי, לכך אני ירא, שמא משהבטחתני נתלכלכתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו. **ומכל האמת.** אמיתת דבריך, ששמרת לי כל ההבטחות שהבטחתני, **כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה** - לא היה עמי לא כסף ולא זהב ולא מקנה אלא מקלי לבדו. ומדרש אגדה - נתן מקלו בירדן ונבקע הירדן, **וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת:**

(יב) **הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו** - מיד אחי שאין נוהג עמי כאח אלא כעשו הרשע, **כִּי־יָרֵא אָנֹכִי אֹתוֹ פֶּן־יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל־בָּנִים:**

(יג) **וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ** - היטב בזכותך, איטיב בזכות אבותיך, **וְשַׂמְתִּי אֶת־זַרְעֲךָ כְּחול הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר מֵרֹב.** והיכן אמר לו כן, והלא לא אמר לו אלא (לעיל כח יד) והיה זרעך כעפר הארץ. אלא שאמר לו (שם פס׳ טו) כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך, ולאברהם אמר (לעיל כב יז) הַרְבָּה אַרְבֶּה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים:

*

שני

(יד) **וַיָּלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן־הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו אָחִיו: מן הבא בידו.** ברשותו, וכן (במדבר כא כו) ויקח את כל ארצו מידו. ומדרש אגדה, ׳מן הבא בידו׳ - אבנים טובות ומרגליות, שאדם צר בצרור ונושאם בידו. דבר אחר, מן הבא בידו - מן החולין, שנטל מעשר, כמה דאת אמר (לעיל כח כב) עשר אעשרנו לך, והדר לקח מנחה:

(טו) **עִזִּים מָאתַיִם וּתְיָשִׁים עֶשְׂרִים רְחֵלִים מָאתַיִם וְאֵילִים עֶשְׂרִים: (טז) גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים וּפָרִים עֲשָׂרָה אֲתֹנֹת עֶשְׂרִים וְעַיִרִם עֲשָׂרָה:**

עזים מאתים ותישים עשרים. מאתים עזים צריכות עשרים תישים, וכן כולם, הזכרים כדי צורך הנקבות. ובבראשית רבה (עו ז) דורש מכאן לעונה האמורה בתורה, הטיילים בכל יום, הפועלים שתים בשבת,

החמרים אחת בשבת, הגמלים אחת לשלושים יום, הספנים אחת לששה חדשים.

ואיני יודע לכוין המדרש הזה בכוון, אך נראה בעיני שלמדנו מכאן שאין העונה שווה בכל אדם אלא לפי טורח המוטל עליו, שמצינו כאן שמסר לכל תיש עשרה עזים, וכן לכל איל, לפי שהם פנוים ממלאכה דרכן להרבות בתשמיש לעבר עשר נקבות, ובהמה משנתעברה אינה מקבלת זכר, ופרים שעוסקין במלאכה לא מסר לזכר אלא ארבע נקבות, ולחמור שהולך בדרך רחוקה שתי נקבות לזכר, ולגמלים שהולכים דרך יותר רחוקה נקבה אחת לזכר:

(טז) **גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים** - ובניהם עמהם. ומדרש אגדה, 'ובניהם' - בנאיהם, זכר כנגד נקבה, ולפי שצנוע בתשמיש לא פרסמו הכתוב, **פָּרוֹת אַרְבָּעִים וּפָרִים עֲשָׂרָה אֲתֹנֹת עֶשְׂרִים וְעַיָּרִם** - חמורים זכרים עֲשָׂרָה:

(יז) **וַיִּתֵּן בְּיַד־עֲבָדָיו עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ** - כל מין ומין לעצמו, **וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו עִבְרוּ לְפָנַי** - דרך יום או פחות, ואני אבא אחריכם, **וְרֶוַח תָּשִׂימוּ בֵּין עֵדֶר וּבֵין עֵדֶר**. עדר לפני חבירו מלא עין, כדי להשביע עינו של רשע ולתוותו על רבוי הדורון:

(יח) **וַיְצַו אֶת־הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגָּשְׁךָ עֵשָׂו אָחִי וּשְׁאָלְךָ לֵאמֹר לְמִי־אַתָּה** - של מי אתה, מי שולחך, ותרגומו דמאן את, **וְאָנָה תֵלֵךְ וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ**. ואלה שלפניך של מי הם, למי המנחה הזאת שלוחה. למ"ד משמשת בראש התיבה במקום של, כמו (לעיל לא מג) וכל אשר אתה רואה לי הוא, שלי הוא, (תהלים כד א) לה' הארץ ומלואה, של ה':

(יט) **וְאָמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב** - על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, ששאלת למי אתה, לעבדך ליעקב אני, ותרגומו דעבדך דיעקב, וששאלת ולמי אלה לפניך, מנחה היא שלוחה וגו' **מִנְחָה הִוא שְׁלוּחָה לַאדֹנִי לְעֵשָׂו וְהִנֵּה גַם־הוּא** - יעקב אַחֲרֵינוּ:

(כ) **וַיְצַו גַּם אֶת־הַשֵּׁנִי גַּם אֶת־הַשְּׁלִישִׁי גַּם אֶת־כָּל־הַהֹלְכִים אַחֲרֵי הָעֲדָרִים לֵאמֹר כַּדָּבָר הַזֶּה תְּדַבְּרוּן אֶל־עֵשָׂו בְּמֹצַאֲכֶם אֹתוֹ**:

(כא) **וַאֲמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי־אָמַר אֲכַפְּרָה פָנָיו בַּמִּנְחָה הַהֹלֶכֶת לְפָנַי וְאַחֲרֵי־כֵן אֶרְאֶה פָּנָיו אוּלַי יִשָּׂא פָנָי**:

אכפרה פניו. אבטל רוגזו, וכן (ישעיה כח יח) וכפר בריתכם את מוות, (שם מז יא) לא תוכלי לכפרה. ונראה בעיני שכל כפרה שאצל עוון וחטא ואצל פנים כולן לשון קנוח והעברה הן, ולשון ארמי הוא הרבה בתלמוד, (ב"מ כד.) וכפר ידיה, (גיטין נו.) בעי לכפורי ידיה בההוא גברא. וגם בלשון המקרא נקראים המזרקים של קודש (עזרא א י) כְּפוֹרֵי זָהָב, על שם שהכהן מקנח ידיו בהן בשפת המזרק:

(כב) **וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו** - כמו לפניו, וכן (ירמיה ו ז) חמס ושוד ישמע בה על פני תמיד, וכן (ישעיה סה ג) המכעיסים אותי על פני. ומדרש אגדה, 'על פניו' - אף הוא שרוי בבעס, שהיה צריך לכל זה, **וְהוּא לָן בַּלַּיְלָה־הַהוּא בַּמַּחֲנֶה**:

(כג) **וַיָּקָם בַּלַּיְלָה הוּא וַיִּקַּח אֶת־שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת־שְׁתֵּי שִׁפְחֹתָיו וְאֶת־אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו** - ודינה היכן היתה, נתנה בתיבה ונעל בפניה שלא יתן בה עשו עיניו. ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו, שמא תחזירנו למוטב, ונפלה ביד שכם, **וַיַּעֲבֹר אֵת מַעֲבַר יַבֹּק**. שם הנהר:

(כד) **וַיִּקָּחֵם וַיַּעֲבִרֵם אֶת־הַנָּחַל וַיַּעֲבֵר אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ**. הבהמות והמטלטלין, עשה עצמו כגשר, נוטל מכאן ומניח כאן:

(כה) **וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ** - שכח פכים קטנים וחזר עליהם, **וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר: ויאבק מים.** מנחם פירש ויתעפר איש, לשון אבק, שהיו מעלים עפר ברגליהם על ידי נענועם. ולי נראה שהוא לשון ויתקשר, ולשון ארמי הוא, בתר דאביקו ביה, ואביק ליה מיבק, לשון עניבה, שכן דרך שנים שמתעצמים להפיל איש את רעהו שחובקו ואובקו בזרועותיו. ופירשו רבותינו ז"ל שהוא שרו של עשו:

(כו) **וַיַּרְא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַּע בְּכַף־יְרֵכוֹ** - קולית הירך התקוע בקילבוסת קרוי כף, על שם שהבשר שעליה כמין כף של קדירה, **וַתֵּקַע כַּף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ: ותקע.** נתקעקעה ממקום מחברתה, ודומה לו (ירמיה ו ח) פֶּן תֵּקַע נַפְשִׁי מִמֵּךְ, לשון הסרה. ובמשנה לקעקע ביצתן, לשרש שרשיהן:

(כז) **וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר** - וצריך אני לומר שירה ביום, **וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלֵּחֲךָ כִּי אִם־בֵּרַכְתָּנִי**. הודה לי על הברכות שברכני אבי, שעשו מערער עליהם:

(כח) **וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה־שְּׁמֶךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב**:

(כט) **וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל** - לא יאמר עוד שהברכות באו לך בעקבה וברמיה, כי אם בשררה ובגלוי פנים, וסופך שהקב"ה נגלה עליך בבית אל ומחליף את שמך, ושם הוא מברכך, ואני שם אהיה ואודה לך עליהן, וזהו שכתוב (הושע יב ה) **וַיָּשַׂר אֶל מַלְאָךְ וַיֻּכָל בָּכָה וַיִּתְחַנֶּן לוֹ**', בכה המלאך ויתחנן לו, ומה נתחנן לו (שם) 'בֵּית אֵל יִמְצָאֶנּוּ וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ', המתן לי עד שידבר עמנו שם, ולא רצה יעקב, ועל כרחו הודה לו עליהן, וזהו (פסוק הבא) ויברך אותו שם, שהיה מתחנן להמתין לו ולא רצה, **כִּי־שָׂרִיתָ עִם־אֱלֹהִים וְעִם־אֲנָשִׁים** - עשו ולבן, **וַתּוּכָל**. להם:

(ל) **וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּידָה־נָּא שְׁמֶךָ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי** - אין לנו שם קבוע, משתנין שמותינו, הכל לפי מצוות עבודת השליחות שאנו משתלחים, **וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שָׁם**:

*

שלישי

(לא) **וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאֵל כִּי־רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל־פָּנִים וַתִּנָּצֵל נַפְשִׁי**:

(לב) **וַיִּזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת־פְּנוּאֵל** - לשון בני אדם הוא, כשהגענו למקום פלוני האיר לנו השחר, זהו פשוטו. ומדרש אגדה, 'ויזרח לו' - לצרכו, לרפאות את צלעתו, כמה דתימא (מלאכי ג כ) שמש צדקה ומרפא בכנפיה, ואותן שעות שמיהרה לשקוע בשבילו כשיצא מבאר שבע, מיהרה לזרוח בשבילו, **וְהוּא צֹלֵעַ עַל־יְרֵכוֹ: וזה צולע.** והוא היה צולע כשזרחה השמש:

(לג) עַל־כֵּן לֹא־יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנָּשֶׁה - ולמה נקרא שמו גיד הנשה, לפי שנשה ממקומו ועלה, והוא לשון קפיצה, וכן (ירמיה נא ל) נשתה גבורתם, וכן (לקמן מא נא) כי נשני אלהים את כל עמלי, אֲשֶׁר עַל־כַּף הַיָּרֵךְ - פולפ"א בלע"ז, כל בשר גבוה ותלול ועגול קרוי כף, כמו עד שתתמרך הכף בסימני בגרות (נדה מז:), עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנָּשֶׁה:

פרק לג

(א) וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחַץ אֶת־הַיְלָדִים עַל־לֵאָה וְעַל־רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת:

(ב) וַיָּשֶׂם אֶת־הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת־יַלְדֵיהֶן רִאשֹׁנָה וְאֶת־לֵאָה וְיַלְדֶיהָ אַחֲרֹנִים וְאֶת־רָחֵל וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרֹנִים. אחרון אחרון חביב:

(ג) וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם - אמר אם יבא אותו רשע להילחם, ילחם בי תחילה, וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים עַד־גִּשְׁתּוֹ עַד־אָחִיו:

(ד) וַיָּרֶץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיְחַבְּקֵהוּ - נתגלגלו רחמיו כשראהו משתחווה כל השתחוואות הללו, וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָו וַיִּשָּׁקֵהוּ וַיִּבְכּוּ: **וישקהו.** נקוד עליו, ויש חולקין בדבר הזה בברייתא דספרי (בהעלותך סט), יש שדרשו נקודה זו לומר שלא נשקו בכל לבו. אמר רבי שמעון בן יוחאי, הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב, אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו:

(ה) וַיִּשָּׂא אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה לָּךְ - מי אלה להיות שלך, וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים אֲשֶׁר־חָנַן אֱלֹהִים אֶת־עַבְדֶּךָ:

*

רביעי

(ו) וַתִּגַּשְׁן הַשְּׁפָחוֹת הֵנָּה וְיַלְדֵיהֶן וַתִּשְׁתַּחֲוֻיָן:

(ז) וַתִּגַּשׁ גַּם־לֵאָה וְיַלְדֶיהָ וַיִּשְׁתַּחֲווּ וְאַחַר נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲווּ: **נגש יוסף ורחל.** בכולן האמהות נגשות לפני הבנים, אבל ברחל יוסף נגש לפניה, אמר אמי יפת תואר, שמא יתלה בה עיניו אותו רשע, אעמוד כנגדה ואעכבנו מלהסתכל בה, מכאן זכה יוסף לברכת (להלן מט כב) עלי עין:

(ח) וַיֹּאמֶר מִי לְךָ כָּל־הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגָשְׁתִּי - מי כל המחנה אשר פגשתי שהוא שלך, כלומר לָמָּה הוא לך. ופשוטו של מקרא [נאמר] על מוליכי המנחה. ומדרשו, כתות של מלאכים פגע, שהיו דוחפין אותו ואת אנשיו, ואומרים להם של מי אתם, והם אומרים להם של עשו, והן אומרים הכו הכו, ואלו אומרים הניחו בנו של יצחק הוא, ולא היו משגיחים עליו, בן בנו של אברהם הוא, ולא היו משגיחים, אחיו של יעקב הוא, אומרים להם אם כן משלנו אתם, וַיֹּאמֶר לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי:

(ט) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו יֶשׁ־לִי רָב אָחִי יְהִי לְךָ אֲשֶׁר־לָךְ. כאן הודה לו על הברכות:

(י) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אַל־נָא - אל נא תאמר לי כן, אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלָקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פָּנֶיךָ כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים

וַתִּרְצֵנִי. כי כדאי והגון לך שתקבל מנחתי על אשר ראיתי פניך, והן חשובין לי כראיית פני המלאך, שראיתי שר שלך, ועוד על שנתרצית למחול סורחני. ולמה הזכיר לו ראיית המלאך, כדי שיתיירא הימנו ויאמר ראה מלאכים וניצול, איני יכול לו מעתה.

ותרצני. נתפייסת לי, וכן כל רצון שבמקרא לשון פיוס, אפיימינ"ט בלע"ז [פיוס], (ויקרא כב כ) (כל אשר בו מום לא תקריבו) כי לא לרצון יהיה לכם, הקרבנות באות לפייס ולרצות, וכן (משלי י לב) שפתי צדיק ידעון רצון, יודעים לפייס ולרצות:

(יא) קַח־נָא אֶת־בִּרְכָתִי - מנחתי, מנחה זו הבאה על ראיית פנים ולפרקים אינה באה אלא לשאילת שלום, וכל ברכה שהיא לראיית פנים, כגון (להלן מז י) 'ויברך יעקב את פרעה', (מ"ב יח לא) 'עשו אתי ברכה' דסנחריב, וכן (ש"ב ח י) 'לשאול לו לשלום ולברכו' דתועי מלך חֲמָת, כולם לשון ברכת שלום הן שקורין בלע"ז שלוצי"ר [לשאול בשלום], אף זו ברכתי מו"ן שלו"ד [שאילת שלומי], אֲשֶׁר הֻבָא לָךְ - לא טרחת בה, ואני יגעתי להגיעה עד שבאה לידך,-

כִּי־חַנַּנִי אֱלֹהִים. **חַנַּנִי.** נו"ן ראשונה מודגשת לפי שהיא משמשת במקום שתי נוני"ן, שהיה לו לומר חנני, שאין חנן בלא שתי נונין, והשלישית לשימוש כמו עשני, זבדני, וְכִי יֶשׁ־לִי־כֹל - כל ספוקי. ועשו דבר בלשון גאוה (לעיל פס' ט) יש לי רב, יותר ויותר מכדי צרכי, וַיִּפְצַר־בּוֹ וַיִּקָּח:

(יב) וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנֵלֵכָה, **נִסְעָה.** כמו שמעה, סלחה, שהוא כמו שמע, סלח, אף כאן נסעה כמו נסע, והנו"ן יסוד בתיבה. ותרגומו טול ונהך, עשו אמר ליעקב נסע מכאן ונלך, וְאֵלְכָה לְנֶגְדֶּךָ. בשווה לך, טובה זו אעשה לך שאאריך ימי מהלכתי ללכת לאט כאשר אתה צריך, וזהו לנגדך, בשווה לך:

(יג) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנִי יֹדֵעַ כִּי־הַיְלָדִים רַכִּים וְהַצֹּאן וְהַבָּקָר עָלוֹת עָלָי - הצאן והבקר שהן עלות מוטלות עלי לנהלן לאט. **עלות.** מגדלות עוליהן, לשון (איכה ב יא) עולל ויונק, (ישעיה סה כ) עוֹל ימים, (שמואל א' ו י) שתי פרות עָלוֹת, ובלע"ז אינפנטיי"ש [שיש להן ולדות], וְדָפְקוּם יוֹם אֶחָד וָמֵתוּ כָּל־הַצֹּאן: **ודפקום יום אחד.** ליגעם בדרך במרוצה, ומתו כל הצאן. **ודפקום.** כמו (שה"ש ה ב) קול דודי דופק, נוקש בדלת:

(יד) יַעֲבָר־נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ - אל תאריך ימי הליכתך, עבור כפי דרכך ואף אם תתרחק, וַאֲנִי אֶתְנַהֲלָה לְאִטִּי, **אתנהלה.** אתנהל, ה"א יתירה כמו (לעיל יח כא) ארדה, (במדבר ט ח) אשמעה. **לאטי.** לאט שלי, לשון נחת, (ישעיה ח ו) ההולכים לאט, (ש"ב יח ה) לאט לי לַנַּעַר. לאטי הלמ"ד מן היסוד ואינה משמשת, אתנהל נחת שלי, לְרֶגֶל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־לְפָנָי - לפי צורך הליכת רגלי המלאכה המוטלת עלי להולין, וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים - לפי רגליהם שהם יכולים לילך, עַד אֲשֶׁר־אָבֹא אֶל־אֲדֹנִי שֵׂעִירָה. הרחיב לו הדרך, שלא היה דעתו ללכת אלא עד סוכות. אמר, אם דעתו לעשות לי רעה ימתין עד בואי אצלו, והוא לא הלך. ואימתי ילך, בימי המשיח, שנאמר (עובדיה א כא, הפטרת הפרשה) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו. ומדרשי אגדה יש לפרשה זו רבים:

(טו) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֲצִילָה־נָּא עִמְּךָ מִן־הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה - תעשה לי טובה זו שאיני צריך לה, **אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי.** ולא תשלם לי עתה שום גמול:

(טז) וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ שֵׂעִירָה. עשו לבדו, וארבע מאות איש שהלכו עמו נשמטו מאצלו אחד אחד. והיכן פרע להם הקדוש ברוך הוא, בימי דוד, שנאמר (ש"א ל יז) כי אם ארבע מאות איש נער אשר רכבו על הגמלים:

(יז) וְיַעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סֻכֹּת, **וּיכן לו בית.** שהה שם שמונה עשר חודש, קיץ וחורף וקיץ. סוכות קיץ, בית חורף, סוכות קיץ, עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם סֻכּוֹת: ס

(יח) וַיָּבֹא יַעֲקֹב **שָׁלֵם** - שלם בגופו, שנתרפא מצליעתו. שלם בממונו, שלא חסר כלום מכל אותו דורון. שלם בתורתו, שלא שכח תלמודו בבית לבן, **עִיר שְׁכֶם** אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, **עיר שכם.** כמו לעיר, וכמוהו (רות א יט) עד בואנה בית לחם, **בְּבֹאָן מִפַּדָּן אֲרָם** - כאדם האומר לחבירו יצא פלוני מבין שיני אריות ובא שלם, אף כאן ויבא שלם מפדן ארם, מלבן ומעשו שנזדווגו לו בדרך, וַיִּחַן אֶת־פְּנֵי הָעִיר:

(יט) וַיִּקֶן אֶת־חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה־שָׁם אָהֳלוֹ מִיַּד בְּנֵי־חֲמוֹר אֲבִי שְׁכֶם **בְּמֵאָה קְשִׂיטָה.** מעה. אמר רבי עקיבא, כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למעה קשיטה. (ותרגומו חורפן, טובים, חריפים בכל מקום, כגון עובר לסוחר):

(כ) וַיַּצֵּב־שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא־לוֹ **אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:** ס

ויקרא לו אל אלהי ישראל. לא שהמזבח קרוי אלהי ישראל, אלא על שם שהיה הקדוש ברוך הוא עמו והצילו, קרא שם המזבח על שם הנס, להיות שבחו של מקום נזכר בקריאת השם, כלומר מי שהוא אל, הוא הקדוש ברוך הוא, הוא לאלהים לי, ששמי ישראל. וכן מצינו במשה (שמות יז טו) ויקרא שמו ה' נסי, לא שהמזבח קרוי ה', אלא על שם הנס קרא שם המזבח, להזכיר שבחו של הקדוש ברוך הוא, ה' הוא נסי. ורבותינו דרשוהו שהקב"ה קראו ליעקב אל. ודברי תורה כפטיש יפוצץ סלע (ירמיה כג כט), מתחלקים לכמה טעמים, ואני ליישב פשוטו ושמועו של מקרא באתי:

*

חמישי

פרק לד

(א) וַתֵּצֵא דִינָה **בַּת־לֵאָה** אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב לִרְאוֹת בִּבְנוֹת הָאָרֶץ: **בת לאה.** ולא בת יעקב? אלא על שם יציאתה נקראת בת לאה, שאף היא יצאנית היתה, שנאמר (לעיל ל טז) ותצא לאה לקראתו (ועליה משלו המשל (יחזקאל טז מד) כאמה כבתה):

(ב) וַיַּרְא אֹתָהּ שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר הַחִוִּי נְשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב **אֹתָהּ** - כדרכה, **וַיְעַנֶּהָ.** שלא כדרכה:

(ג) וַתִּדְבַּק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בַּת־יַעֲקֹב וַיֶּאֱהַב אֶת־הַנַּעֲרָ וַיְדַבֵּר עַל־לֵב הַנַּעֲרָ: **על לב הנערה.** דברים המתיישבין על הלב, ראי אביך בחלקת שדה קטנה כמה ממון בזבז, אני אשאך ותקני העיר וכל שדותיה:

(ד) וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־חֲמוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־הַיַּלְדָּה הַזֹּאת לְאִשָּׁה: (ה) וְיַעֲקֹב שָׁמַע כִּי טִמֵּא אֶת־דִּינָה בִתּוֹ וּבָנָיו הָיוּ אֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה וְהֶחֱרַשׁ יַעֲקֹב עַד־בֹּאָם: (ו) וַיֵּצֵא חֲמוֹר אֲבִי־שְׁכֶם אֶל־יַעֲקֹב לְדַבֶּר אִתּוֹ:

(ז) וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה כְּשָׁמְעָם וַיִּתְעַצְּבוּ הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי־נְבָלָה עָשָׂה בְיִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּב אֶת־בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן לֹא **יֵעָשֶׂה.** לענות את הבתולות, שהאומות גדרו עצמן מן העריות על ידי המבול:

(ח) וַיְדַבֵּר חֲמוֹר אִתָּם לֵאמֹר שְׁכֶם בְּנִי **חָשְׁקָה** - חפצה נַפְשׁוֹ בְּבִתְּכֶם תְּנוּ נָא אֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה:

(ט) וְהִתְחַתְּנוּ אֹתָנוּ בְּנֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ־לָנוּ וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ תִּקְחוּ לָכֶם: (י) וְאִתָּנוּ תֵּשֵׁבוּ וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה לִפְנֵיכֶם שְׁבוּ וְסִחָרוּהָ וְהֵאָחֲזוּ בָהּ: (יא) וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־אָבִיהָ וְאֶל־אַחֶיהָ אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵיכֶם וַאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֶתֵּן:

(יב) הַרְבּוּ עָלַי מְאֹד **מֹהַר** - כתובה וּמַתָּן וְאֶתְּנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי וּתְנוּ־לִי אֶת־הַנַּעֲרָ לְאִשָּׁה:

(יג) וַיַּעֲנוּ בְנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שְׁכֶם וְאֶת־חֲמוֹר אָבִיו **בְּמִרְמָה** - בחכמה, וַיְדַבֵּרוּ **אֲשֶׁר טִמֵּא** אֶת דִּינָה אֲחוֹתָם. הכתוב אומר שלא היתה רמיה, שהרי טמא את דינה אחותם:

(יד) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה לָתֵת אֶת־אֲחֹתֵנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ עָרְלָה כִּי־חֶרְפָּה הִוא לָנוּ. שמין פסול הוא אצלנו. הבא לחרף חבירו, הוא אומר לו - ערל אתה, או בן ערל. חרפה בכל מקום גדוף:

(טו) אַךְ־בְּזֹאת **נֵאוֹת** לָכֶם - נתרצה לכם, לשון 'ויאותו' (מ"ב יב ט), אִם תִּהְיוּ כָּמֹנוּ לְהִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר: **לְהִמּל.** להיות נמול, אינו לשון לפעול אלא לשון להפעל:

(טז) **וְנָתַנּוּ** אֶת־בְּנֹתֵינוּ לָכֶם, **וְנָתַנּוּ.** נו"ן שניה מודגשת, לפי שהיא משמשת במקום שתי נוני"ן, ונתננו, **וְאֶת־בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ** וְיָשַׁבְנוּ אִתְּכֶם וְהָיִינוּ לְעַם אֶחָד:

ואת בנותיכם נקח לנו. אתה מוצא בתנאי שאמר חמור ליעקב, ובתשובת בני יעקב לחמור, שתלו החשיבות בבני יעקב, ליקח בנות שכם את שיבחרו להם, ובנותיהם יתנו להם לפי דעתם, דכתיב ונתנו את בנותינו, לפי דעתינו, ואת בנותיכם נקח לנו, ככל אשר נחפוץ. וכשדברו חמור ושכם בנו אל יושבי עירם הפכו הדברים, (להלן פס' כא) את בנותם נקח לנו לנשים ואת בנותינו נתן להם, כדי לרצותם שיאותו להמול:

(יז) וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלֵינוּ לְהִמּוֹל וְלָקַחְנוּ אֶת־בִּתֵּנוּ וְהָלָכְנוּ: (יח) וַיִּיטְבוּ דִבְרֵיהֶם בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר: (יט) וְלֹא־אֵחַר הַנַּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בְּבַת־יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבָּד מִכֹּל בֵּית אָבִיו: (כ) וַיָּבֹא חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּנוֹ אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל־אַנְשֵׁי עִירָם לֵאמֹר:

(כא) הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה **שְׁלֵמִים** - בשלום ובלב שלם הֵם אִתָּנוּ וְיֵשְׁבוּ בָאָרֶץ וְיִסְחָרוּ אֹתָהּ **וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחַבַת־יָדַיִם** לִפְנֵיהֶם - כאדם שידו רחבה

וותרנית, כלומר לא תפסידו כלום, פרקמטיא הרבה באה לכאן ואין לה קונים, אֶת־בְּנֹתֵ֖ם נִקַּח־לָ֑נוּ לָנָשִׁ֖ים וְאֶת־בְּנֹתֵ֖ינוּ נִתֵּ֥ן לָהֶֽם׃

(כב) אַךְ־בְּזֹ֣את יֵאֹ֤תוּ לָ֙נוּ֙ הָאֲנָשִׁ֔ים לָשֶׁ֖בֶת אִתָּ֑נוּ לִהְיֹ֥ות לְעָ֖ם אֶחָֽד **בְּהִמֹּ֥ול** - בהיות נמול לָנוּ כָּל־זָכָר כַּאֲשֶׁ֥ר הֵ֖ם נְמֹלִֽים׃

(כג) מִקְנֵהֶ֤ם וְקִנְיָנָם֙ וְכָל־בְּהֶמְתָּ֔ם הֲלֹ֥וא לָ֖נוּ הֵ֑ם **אַךְ נֵאֹ֥תָה לָהֶ֖ם** וְיֵשְׁבוּ֙ אִתָּֽנוּ׃ **אך נאותה להם.** לדבר זה, ועל ידי כן ישבו אתנו:

(כד) וַיִּשְׁמְע֣וּ אֶל־חֲמ֗וֹר וְאֶל־שְׁכֶם֙ בְּנֹ֣ו כָּל־יֹצְאֵ֖י שַׁ֣עַר עִיר֑וֹ וַיִּמֹּ֣לוּ כָל־זָכָ֗ר כָּל־ יֹצְאֵ֖י שַׁ֥עַר עִירֹֽו׃

(כה) וַיְהִ֣י בַיֹּ֣ום הַשְּׁלִישִׁ֔י בִּֽהְיֹותָ֖ם כְּאֲבִ֑ים וַיִּקְח֣וּ **שְׁנֵֽי־בְנֵי־יַעֲקֹ֗ב** שִׁמְעֹון֙ וְלֵוִ֔י, **אחי דינה.** בניו היו, ואף על פי כן נהגו עצמן שמעון ולוי, כשאר אנשים שאינם בניו, שלא נטלו עצה הימנו, **אֲחֵי דִינָ֖ה** - לפי שמסרו עצמן עליה נקראו אחיה, אִ֥ישׁ חַרְבֹּ֖ו וַיָּבֹ֣אוּ עַל־הָעִ֑יר **בֶּ֣טַח** - שהיו כואבים. ומדרש אגדה, בטוחים היו על כחו של זקן, וַיַּהַרְגוּ֙ כָּל־ זָכָֽר׃

(כו) וְאֶת־חֲמֹ֥ור וְאֶת־שְׁכֶ֖ם בְּנֹ֑ו הָרְג֣וּ לְפִי־חָ֔רֶב וַיִּקְח֥וּ אֶת־דִּינָ֖ה מִבֵּ֣ית שְׁכֶ֑ם וַיֵּצֵֽאוּ׃

(כז) בְּנֵ֤י יַעֲקֹב֙ בָּ֣אוּ **עַל־הַחֲלָלִ֔ים** - לפשט את החללים. וכן תרגם אונקלוס לְחַלָּצָא קְטִילַיָּא, וַיָּבֹ֖זּוּ הָעִ֑יר אֲשֶׁ֥ר טִמְּא֖וּ אֲחֹתָֽם׃

(כח) אֶת־צֹאנָ֥ם וְאֶת־בְּקָרָ֖ם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶ֑ם וְאֵ֤ת אֲשֶׁר־בָּעִיר֙ וְאֵ֣ת אֲשֶׁר־בַּשָּׂדֶ֔ה לָקָֽחוּ׃

(כט) וְאֶת־כָּל־**חֵילָ֔ם** - ממונם, וכן (דברים ח יז) עשה לי את החיל הזה, (במדבר כד יח) וישראל עושה חיל, (תהלים מט יא) ועזבו לאחרים חילם, וְאֶת־כָּל־טַפָּ֥ם וְאֶת־נְשֵׁיהֶ֖ם **שָׁבְ֑ו** - לשון שביה [לפיכך טעמו מלרע], וַיָּבֹ֖זּוּ וְאֵ֥ת כָּל־אֲשֶׁ֖ר בַּבָּֽיִת׃

(ל) וַיֹּ֤אמֶר יַעֲקֹב֙ אֶל־שִׁמְעֹ֣ון וְאֶל־לֵוִ֔י **עֲכַרְתֶּ֥ם** אֹתִ֖י לְהַבְאִישֵׁ֑נִי בְּיֹושֵׁ֣ב הָאָ֔רֶץ בַּֽכְּנַעֲנִ֖י וּבְפְרִזִּ֑י, **עכרתם.** לשון מים עכורים, אין דעתי צלולה עכשיו. ואגדה, צלולה היתה החבית ועכרתם אותה, מסורת היתה ביד כנענים שיפלו ביד בני יעקב, אלא שהיו אומרים (שמות כג ל) עד אשר תפרה ונחלת את הארץ, לפיכך היו שותקין, וַאֲנִ֥י **מְתֵ֖י מִסְפָּ֑ר** - אנשים מועטים, וְנֶאֶסְפ֤וּ עָלַי֙ וְהִכּ֣וּנִי וְנִשְׁמַדְתִּ֔י אֲנִ֖י וּבֵיתִֽי׃

(לא) וַיֹּאמְר֖וּ **הַכְזֹונָ֥ה** - הפקר יַעֲשֶׂ֖ה **אֶת־אֲחֹותֵ֑נוּ**. ית אחתנא: פ

פרק לה

(א) וַיֹּ֤אמֶר אֱלֹהִים֙ אֶל־יַעֲקֹ֔ב **קוּם֙ עֲלֵ֣ה** בֵּֽית־אֵ֔ל - לפי שאחרת בדרך, נענשת ובא לך זאת מבתך, וְשֶׁב־שָׁ֕ם וַעֲשֵׂה־שָׁ֥ם מִזְבֵּ֖חַ לָאֵ֑ל הַנִּרְאָ֤ה אֵלֶ֙יךָ֙ בְּבָרְחֲךָ֔ מִפְּנֵ֖י עֵשָׂ֥ו אָחִֽיךָ׃

(ב) וַיֹּ֤אמֶר יַעֲקֹב֙ אֶל־בֵּיתֹ֔ו וְאֶל כָּל־אֲשֶׁ֥ר עִמֹּ֖ו הָסִ֣רוּ אֶת־אֱלֹהֵ֣י **הַנֵּכָ֑ר** אֲשֶׁ֥ר בְּתֹכְכֶ֖ם - שיש בידכם משלל של שכם, וְהִֽטַּהֲרוּ֙ - מעבודה זרה, וְהַחֲלִ֣יפוּ **שִׂמְלֹתֵיכֶֽם**. שמא יש בידכם כסות של עבודה זרה:

(ג) וְנָקוּמָ֣ה וְנַעֲלֶ֣ה בֵֽית־אֵ֔ל וְאֶֽעֱשֶׂה־שָּׁ֥ם מִזְבֵּ֖חַ לָאֵ֣ל הָעֹנֶ֣ה אֹתִ֔י בְּיֹ֥ום צָרָתִ֖י וַיְהִ֣י עִמָּדִ֑י בַּדֶּ֥רֶךְ אֲשֶׁ֖ר הָלָ֥כְתִּי׃

(ד) וַיִּתְּנ֤וּ אֶל־יַעֲקֹב֙ אֵ֚ת כָּל־אֱלֹהֵ֣י הַנֵּכָ֔ר אֲשֶׁ֖ר בְּיָדָ֑ם וְאֶת־הַנְּזָמִ֕ים אֲשֶׁ֖ר בְּאָזְנֵיהֶ֑ם וַיִּטְמֹ֤ן אֹתָם֙ יַעֲקֹ֔ב תַּחַ֖ת **הָאֵלָ֑ה** - מין אילן סרק **אֲשֶׁ֥ר עִם־שְׁכֶֽם**. אצל שכם:

(ה) וַיִּסָּ֑עוּ וַיְהִ֤י **חִתַּת** - פחד אֱלֹהִ֙ים֙ עַל־הֶ֣עָרִ֔ים אֲשֶׁ֖ר סְבִיבֹ֣תֵיהֶ֑ם וְלֹ֥א רָדְפ֖וּ אַחֲרֵ֥י בְנֵי־יַעֲקֹֽב׃

(ו) וַיָּבֹ֣א יַעֲקֹ֔ב לוּזָ֕ה אֲשֶׁ֖ר בְּאֶ֣רֶץ כְּנַ֑עַן הִ֚וא בֵּֽית־אֵ֔ל הִ֖וא וְכָל־הָעָ֥ם אֲשֶׁר־עִמֹּֽו׃

(ז) וַיִּבֶן־שָׁ֖ם מִזְבֵּ֑חַ וַיִּקְרָ֕א לַמָּקֹ֖ום **אֵ֥ל בֵּית־אֵֽל** - הקדוש ברוך הוא בבית אל, גילוי שכינתו בבית אל. יש תיבה חסרה בי"ת המשמשת בראשה, כמו (ש"ב ט ד) הנה הוא בית מכיר בן עמיאל, כמו בבית מכיר, (להלן לח יא) בֵּית אָבִיךְ, כמו בבית אביך, כִּי־שָׁ֥ם **נִגְל֛וּ** אֵלָ֖יו **הָאֱלֹהִ֑ים** בְּבָרְחֹ֖ו מִפְּנֵ֥י אָחִֽיו׃

נגלו אליו האלהים. במקומות הרבה יש שם אלהות ואדנות בלשון רבים, כמו (להלן לט כ) אֲדֹנֵי יוסף, (שמות כב יד) אם בעליו עמו, ולא נאמר בעלו, וכן אלהות שהוא לשון שופט ומרות נזכר בלשון רבים, אבל אחד מכל שאר השמות לא תמצא בלשון רבים:

(ח) וַתָּ֖מָת **דְּבֹרָ֣ה** מֵינֶ֑קֶת רִבְקָ֔ה - מה ענין דבורה בבית יעקב, אלא לפי שאמרה רבקה ליעקב (לעיל כז מה) ושלחתי ולקחתיך משם, שלחה דבורה אצלו לפדון ארם לצאת משם, ומתה בדרך. מדברי רבי משה הדרשן למדתיה, וַתִּקָּבֵ֥ר **מִתַּ֛חַת לְבֵית־אֵ֖ל** - העיר יושבת בהר, ונקברה ברגלי ההר, **תַּ֣חַת הָאַלּ֑וֹן** - בשפולי מישרא, שהיה מישור מלמעלה בשפוע ההר, והקבורה מלמטה, ומישור של בית אל היו קורין לו אלון. ואגדה, נתבשר שם באבל שני, שהוגד לו על אמו שמתה, ואלון בלשון יווני 'אחר'. ולפי שהעלימו את יום מותה, שלא יקללו הבריות הכרס שיצא ממנו עשו, אף הכתוב לא פרסמה, וַיִּקָּרֵ֥א שְׁמֹ֖ו אַלֹּ֥ון בָּכֽוּת׃ פ

(ט) וַיֵּרָ֨א אֱלֹהִ֤ים אֶל־יַעֲקֹב֙ עֹ֣וד בְּבֹאֹ֔ו מִפַּדַּ֖ן אֲרָ֑ם **עוד.** פעם שני במקום הזה, אחד בלכתו ואחד בשובו, **וַיְבָ֥רֶךְ אֹתֹֽו**. ברכת אבלים:

(י) וַיֹּ֤אמֶר־לֹו֙ אֱלֹהִ֔ים שִׁמְךָ֖ יַעֲקֹ֑ב **לֹֽא־יִקָּרֵ֨א שִׁמְךָ֤** עֹוד֙ **יַעֲקֹ֔ב** כִּ֥י אִם־יִשְׂרָאֵ֖ל יִהְיֶ֣ה שְׁמֶ֑ךָ, **לא יקרא שמך עוד יעקב.** לשון אדם הבא במארב ועקבה, אלא לשון שר ונגיד, וַיִּקְרָ֥א אֶת־שְׁמֹ֖ו יִשְׂרָאֵֽל׃

(יא) וַיֹּ֤אמֶר לֹו֙ אֱלֹהִ֔ים **אֲנִ֥י אֵל שַׁדָּ֖י** - שאני כדאי לברך, שהברכות שלי, **פְּרֵ֣ה וּרְבֵ֑ה** - על שם שעדיין לא נולד בנימין, ואף על פי שכבר נתעברה ממנו, **גֹּ֤וי** וּקְהַ֙ל גֹּויִ֔ם יִהְיֶ֖ה מִמֶּ֑ךָ, **גוי.** בנימין. **גויס.** מנשה ואפרים שעתידים לצאת מיוסף, והם במנין השבטים, **וּמְלָכִ֖ים** מֵחֲלָצֶ֥יךָ יֵצֵֽאוּ׃

ומלכים. שאול ואיש בושת שהיו משבט בנימין, שעדיין לא נולד. [ופסוק זה דרשו אבנר כשהמליך איש בושת, ואף השבטים דרשוהו וקרבו בנימין, דכתיב (שופטים כא א) 'איש ממנו לא יתן (את) בתו לבנימין לאשה', וחזרו ואמרו אלמלא היה עולה מן השבטים לא היה הקדוש ברוך הוא אומר ליעקב ומלכים מחלציך יצאו.

גוי וקהל גוים. שגוים עתידים בניו להעשות כמנין הגוים שהם שבעים אומות, וכן כל הסנהדרין שבעים. דבר אחר שעתידים בניו להקריב בשעת איסור במות כגוים בימי אליהו]:

*

ששי

(יב) וְאֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ:

(יג) וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ. איני יודע מה מלמדנו:

(יד) וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ מַצֶּבֶת אֶבֶן וַיַּסֵּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצֹק עָלֶיהָ שָׁמֶן: (טו) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ שָׁם אֱלֹהִים בֵּית־אֵל:

(טז) וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי־עוֹד כִּבְרַת־הָאָרֶץ לָבוֹא אֶפְרָתָה וַתֵּלֶד רָחֵל וַתְּקַשׁ בְּלִדְתָּהּ:

כברת הארץ. מנחם פירש לשון כביר, רבוי, מהלך רב. ואגדה בזמן שהארץ חלולה ומנוקבת ככברה, שהניר מצוי, הסתיו עבר, והשרב עדיין לא בא. ואין זה פשוטו של מקרא, שהרי בנעמן מצינו (מ"ב ה יט) 'וילך מאתו כברת ארץ'. ואומר אני שהוא שם מידת קרקע כמו מהלך פרסה או יותר, כמו שאתה אומר (ישעיה ה י) צמד כרם, (לעיל לג יט) חלקת שדה, כך במהלך אדם נותן שם מידה כברת ארץ:

(יז) וַיְהִי בְהַקְשֹׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְיַלֶּדֶת אַל־תִּירְאִי כִּי־גַם־זֶה לָךְ בֵּן:

כי גם זה. נוסף לך על יוסף. ורבותינו דרשו, עם כל שבט נולדה תאומה, ועם בנימין נולדה תאומה יתירה:

(יח) וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מֵתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־אוֹנִי - בן צערי, וְאָבִיו קָרָא־לוֹ **בִּנְיָמִין.** נראה בעיני לפי שהוא לבדו נולד בארץ כנען, שהיא בנגב כשאדם בא מארם נהרים, כמו שנאמר (במדבר לג מ) בנגב בארץ כנען, (לעיל יב ט) הלוך ונסוע הנגבה.

בנימין. בן ימין, לשון (תהלים פט יג) צפון וימין אתה בראתם, לפיכך הוא מלא. [דבר אחר בנימין, בן ימים, שנולד לעת זקנתו, ונכתב בנו"ן כמו (דניאל יב יג) לקץ הימין].

(יט) וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הִוא בֵּית לָחֶם: (כ) וַיֵּצֶב יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל־קְבֻרָתָהּ הִוא מַצֶּבֶת קְבֻרַת־רָחֵל עַד־הַיּוֹם: (כא) וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אָהֳלָה מֵהֲלְאָה לְמִגְדַּל־עֵדֶר:

(כב) וַיְהִי בְּשָׁכְנ יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִוא - עד שלא בא לחברון אצל יצחק ארעוהו כל אלה, וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת־בִּלְהָה פִּילֶגֶשׁ אָבִיו - מתוך שבלבל משכבו מעלה עליו הכתוב כאלו שכבה. ולמה בלבל וחלל יצועיו, שכשמתה רחל נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר באהל רחל ולא בשאר אהלים ונתנה באהל בלהה, בא ראובן ותבע עלבון אמו, אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי, לכן בלבל, וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל פ וַיִּהְיוּ בְּנֵי־יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר. מתחיל לענין ראשון, משנולד בנימין נשלמה המטה, ומעתה ראוים להמנות, ומנאן. ורבותינו דרשו, ללמדנו בא שכולן שוין וכולן צדיקים, שלא חטא ראובן:

(כג) בְּנֵי לֵאָה בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן - אפילו בשעת הקלקלה קראו בכור. **בכור יעקב.** בכור לנחלה, בכור לעבודה, בכור למנין. ולא נתנה בכורה ליוסף אלא לענין השבטים, שנעשה לשני שבטים, וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וּזְבֻלוּן:

(כד) בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף וּבִנְיָמִן: (כה) וּבְנֵי בִלְהָה שִׁפְחַת רָחֵל דָּן וְנַפְתָּלִי: (כו) וּבְנֵי זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה גָּד וְאָשֵׁר אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יֻלַּד־לוֹ בְּפַדַּן אֲרָם:

(כז) וַיָּבֹא יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו מַמְרֵא - שם המישור, **קִרְיַת הָאַרְבַּע** - שם העיר. **ממרא קרית הארבע.** אל מישור של קרית ארבע. ואם תאמר היה לו לכתוב ממרא הקרית ארבע, כן דרך המקרא בכל דבר ששמו כפול, כגון זה, וכגון בית לחם, אבי עזר, בית אל, אם הוצרך להטיל בו ה"א נותנה בראש התיבה השניה, (ש"א טז א) בית הלחמי, (שופטים ו כד) בְּעָפְרַת אבי העזרי, (מ"א טז לד) בנה חיאל בית האלי, הוּא חֶבְרוֹן אֲשֶׁר־גָּר־שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק:

(כח) וַיִּהְיוּ יְמֵי יִצְחָק מְאַת שָׁנָה וּשְׁמֹנִים שָׁנָה:

(כט) וַיִּגְוַע יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו זָקֵן וּשְׂבַע יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֵשָׂו וְיַעֲקֹב בָּנָיו: פ

ויגוע יצחק. אין מוקדם ומאוחר בתורה, מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק שתים עשרה שנה, שהרי כשנולד יעקב היה יצחק בן ששים שנה, שנאמר (לעיל כה כו) ויצחק בן ששים שנה וגו' (בלדת אותם), ויצחק מת בשנת מאה ועשרים ליעקב, אם תוציא ששים ממאה ושמונים שנה, נשארו מאה ועשרים, ויוסף נמכר בן שבע עשרה שנה, ואותה שנה שנת מאה ושמונה ליעקב.

כיצד, בן ששים ושלוש נתברך, וארבע עשרה שנה נטמן בבית עבר, הרי שבעים ושבע, וארבע עשרה עבד באשה, ובסוף ארבע עשרה נולד יוסף, שנאמר (לעיל ל כה) ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו', הרי תשעים ואחת, ושבע עשרה עד שלא נמכר יוסף הרי מאה ושמונה. (עוד מפורש מן המקרא, משנמכר יוסף עד שבא יעקב מצרימה עשרים ושתים שנה, שנאמר (להלן מא מו) ויוסף בן שלשים שנה וגו', ושבע שנים שובע ושנתים רעב הרי עשרים ושתים, וכתיב ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה, נמצא יעקב במכירתו מאה ושמונה):

פרק לו

(א) וְאֵלֶּה תֹּלְדוֹת עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם:

(ב) עֵשָׂו לָקַח אֶת־נָשָׁיו מִבְּנוֹת כְּנָעַן אֶת־עָדָה בַּת־אֵילוֹן הַחִתִּי - היא בשמת בת אילון (לעיל כו לד), ונקראת בשמת על שם שהיתה מקטרת בשמים לעבודה זרה, וְאֶת־אָהֳלִיבָמָה - היא יהודית, והוא כינה שמה יהודית, לומר שהיא כופרת בעבודה זרה, כדי להטעות את אביו, בַּת־עָנָה בַּת־צִבְעוֹן הַחִוִּי:

בת ענה בת צבעון. אם בת ענה לא בת צבעון, ענה בנו של צבעון, שנאמר (לקמן פס' כד) ואלה בני צבעון ואיה וענה, מלמד שבא צבעון על כלתו אשת ענה, ויצאה אהליבמה מבין שניהם, והודיעך הכתוב שכולן בני ממזרות היו:

(ג) וְאֶת־בָּשְׂמַת בַּת־יִשְׁמָעֵאל - ולהלן קורא לה (לעיל כח ט) מחלת. מצינו באגדת מדרש ספר שמואל (פרק יז), שלושה מוחלין להן

עוונותיהם, גר שנתגייר, והעולה לגדולה, והנושא אשה, ולמד הטעם מכאן, לכך נקראת מחלת שנמחלו עוונותיו, **אָחוֹת נְבָיוֹת.** על שם שהוא השיאה לו משמת ישמעאל נקראת על שמו:

(ד) וַתֵּלֶד עָדָה לְעֵשָׂו אֶת־אֱלִיפָז וּבָשְׂמַת יָלְדָה אֶת־רְעוּאֵל:

(ה) **וְאָהֳלִיבָמָה** יָלְדָה **אֶת־יעיש יְעוּשׁ וְאֶת־יַעְלָם וְאֶת־קֹרַח** - קרח זה ממזר היה, ובן אליפז היה, שבא על אשת אביו [אל אהליבמה אשת עשו], שהרי הוא מנוי עם אלופי אליפז בסוף הענין (להלן פס' טז), אֲלֶה בְּנֵי עֵשָׂו אֲשֶׁר יֻלְּדוּ־לוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:

(ו) וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בְּנֹתָיו וְאֶת־כָּל־נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־בְּהֶמְתּוֹ וְאֵת כָּל־קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ **אֶל־אֶרֶץ** - לגור באשר ימצא, מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו:

(ז) כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב מִשֶּׁבֶת יַחְדָּו **וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם** לָשֵׂאת אֹתָם מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם. להספיק מרעה לבהמות שלהם. ומדרש אגדה, 'מפני יעקב אחיו' (הפסוק הקודם), מפני שטר חוב של גזירת (לעיל טו יג) 'כי גר יהיה זרעך' המוטל על זרעו של יצחק, אמר אלך לי מכאן, אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת, ולא בפרעון השטר. ומפני הבושה, שמכר בכורתו:

(ח) וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שֵׂעִיר עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם:

(ט) **וְאֵלֶּה** תּוֹלְדוֹת עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם בְּהַר שֵׂעִיר: **ומלה.** התולדות שהולידו בניו עכשיו משהלך לשעיר:

(י) אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־עֵשָׂו אֱלִיפַז בֶּן־עָדָה אֵשֶׁת עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן־בָּשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו: (יא) וַיִּהְיוּ בְּנֵי אֱלִיפַז תֵּימָן אוֹמָר צְפוֹ וְגָעְתָם וּקְנַז:

(יב) **וְתִמְנַע הָיְתָה פִילֶגֶשׁ** לְאֱלִיפַז בֶּן־עֵשָׂו - להודיע גדולתו של אברהם כמה היו תאבים לידבק בזרעו. תמנע זו בת אלופים היתה, שנאמר (לקמן פס' כב) ואחות לוטן תמנע, ולוטן מאלופי יושבי שעיר היה, מן החורים שישבו בה לפנים, אמרה איני זוכה להנשא לך, הלואי ואהיה פילגש. ובדברי הימים (א' א לו) מונה אותה בבניו של אליפז, מלמד שבא על אשתו של שעיר ויצאה תמנע מביניהם, וכשגדלה נעשית פילגשו, וזהו ואחות לוטן תמנע, ולא מנאה עם בני שעיר, שהיתה אחותו מן האם ולא מן האב, וַתֵּלֶד לֶאֱלִיפַז אֶת־עֲמָלֵק אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה אֵשֶׁת עֵשָׂו:

(יג) וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וָזֶרַח שַׁמָּה וּמִזָּה אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי בָשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו: (יד) וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה בַּת־צִבְעוֹן אֵשֶׁת עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְעֵשָׂו אֶת־יעיש יְעוּשׁ וְאֶת־יַעְלָם וְאֶת־קֹרַח:

(טו) **אֵלֶּה אַלּוּפֵי בְּנֵי־עֵשָׂו** - ראשי משפחות בְּנֵי אֱלִיפַז בְּכוֹר עֵשָׂו אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף אוֹמָר אַלּוּף צְפוֹ אַלּוּף קְנַז:

(טז) אַלּוּף־קֹרַח אַלּוּף גַּעְתָם אַלּוּף עֲמָלֵק אֵלֶּה אַלּוּפֵי אֱלִיפַז בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה: (יז) וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל בֶּן־עֵשָׂו אַלּוּף נַחַת אַלּוּף זֶרַח אַלּוּף שַׁמָּה אַלּוּף מִזָּה אֵלֶּה אַלּוּפֵי רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי בָשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו: (יח) וְאֵלֶּה בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה אֵשֶׁת עֵשָׂו אַלּוּף יְעוּשׁ אַלּוּף יַעְלָם אַלּוּף קֹרַח אֵלֶּה אַלּוּפֵי אָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה אֵשֶׁת עֵשָׂו: (יט) אֵלֶּה בְּנֵי־עֵשָׂו וְאֵלֶּה אַלּוּפֵיהֶם הוּא אֱדוֹם: ס

*

שביעי

(כ) אֵלֶּה בְּנֵי־שֵׂעִיר הַחֹרִי **יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ** - שהיו יושביה קודם שבא עשו לשם. ורבותינו דרשו שהיו בקיאין בישובה של ארץ, מלא קנה זה לזיתים, מלא קנה זה לגפנים, שהיו טועמין העפר ויודעין אי זו נטיעה ראויה לה, לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה:

(כא) וְדִישׁוֹן וְאֵצֶר וְדִישָׁן אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי בְּנֵי שֵׂעִיר בְּאֶרֶץ אֱדוֹם: (כב) וַיִּהְיוּ בְּנֵי־לוֹטָן חֹרִי וְהֵימָם וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע: (כג) וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוֹבָל עַלְוָן וּמָנַחַת וְעֵיבָל שְׁפוֹ וְאוֹנָם:

(כד) וְאֵלֶּה בְּנֵי־צִבְעוֹן **וְאַיָּה וַעֲנָה** - וי"ו יתירה, והוא כמו איה וענה, והרבה יש במקרא, (דניאל ח יג) תַּת וְקֹדֶשׁ וְצָבָא מִרְמָס, (תהלים עו ז) נִרְדָּם ורכב וסוס, **הַיּוּא עֲנָה** - האמור למעלה (לעיל פס' כ) שהוא אחיו של צבעון, וכאן הוא קורא אותו בנו, מלמד שבא צבעון על אמו והוליד את ענה, אֲשֶׁר מָצָא **אֶת־הַיְמִם** בַּמִּדְבָּר בִּרְעֹתוֹ אֶת־הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו:

את הימם. פרדים, הרביע חמור על סוס נקבה וילדה פרד, והוא היה ממזר והביא פסולין לעולם. ולמה נקרא שמם ימים, שאימתן מוטלת על הבריות, דאמר רבי חנינא מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לבנה וחיה (והלא קא חזינן דחיה, אל תקרי וחיה אלא וחיתה, כי המכה לא תתרפא לעולם). ולא הוזקק לכתוב לנו משפחות החורי אלא מפני תמנע, ולהודיע גדולת זרע אברהם, כמו שפירשתי למעלה (פס' יב):

(כה) וְאֵלֶּה בְּנֵי־עֲנָה דִּישׁוֹן וְאָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה: (כו) וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישׁוֹן חֶמְדָּן וְאֶשְׁבָּן וְיִתְרָן וּכְרָן: (כז) אֵלֶּה בְּנֵי־אֵצֶר בִּלְהָן וְזַעֲוָן וַעֲקָן: (כח) אֵלֶּה בְּנֵי־דִישָׁן עוּץ וַאֲרָן: (כט) אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי אַלּוּף לוֹטָן אַלּוּף שׁוֹבָל אַלּוּף צִבְעוֹן אַלּוּף עֲנָה: (ל) אַלּוּף דִּישָׁן אַלּוּף אֵצֶר אַלּוּף דִּישָׁן אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי לְאַלּוּפֵיהֶם בְּאֶרֶץ שֵׂעִיר: פ

(לא) **וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים** אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לִפְנֵי מְלֹךְ־מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. שמונה היו, וכנגדן העמיד יעקב וּבטֵל מלכות עשו בימיהם, ואלו הן - שאול ואיש בושת, דוד ושלמה, רחבעם, אביה, אסא, יהושפט. ובימי יורם בנו כתיב (מ"ב ח כ) בימיו פשע אדום מתחת יד יהודה וימליכו עליהם מלך, ובימי (שאול) [יהושפט] כתיב (מ"א כב מח) וּמֶלֶךְ אֵין בֶּאֱדוֹם נֶצֶב מֶלֶךְ:

(לב) וַיִּמְלֹךְ בֶּ אֱדוֹם בֶּלַע בֶּן־בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהָבָה:

(לג) וַיָּמָת בֶּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו **יוֹבָב בֶּן־זֶרַח מִבָּצְרָה.** בצרה מערי מואב היא, שנאמר (ירמיה מח כד) ועל קריות ועל בצרה וגו', ולפי שהעמידה מלך לאדום, עתידה ללקות עמהם, שנאמר (ישעיה לד ו) כי זבח לה' בבצרה:

(לד) וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו חֻשָׁם מֵאֶרֶץ הַתֵּימָנִי:

(לה) וַיָּמָת חֻשָׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד בֶּן־בְּדַד **הַמַּכֶּה אֶת־מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב** - שבא מדין על מואב למלחמה, והלך מלך אדום לעזור את מואב. ומכאן אנו למדים שהיו מדין ומואב מריבים זה עם זה, ובימי בלעם עשו שלום להתקשר על ישראל, וְשֵׁם עִירוֹ עֲוִית:

(לו) וַיָּמָת הֲדַד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שַׂמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה: (לז) וַיָּמָת שַׂמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שָׁאוּל מֵרְחֹבוֹת הַנָּהָר: (לח) וַיָּמָת שָׁאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל חָנָן בֶּן עַכְבּוֹר:

(לט) וַיָּמָת בָּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעִו וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהֵיטַבְאֵל בַּת־מַטְרֵד בַּת מֵי זָהָב. [שהיה אומר] מהו זהב, עשיר היה ואין זהב חשוב בעיניו לכלום:

מפטיר (מ) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אַלּוּפֵי עֵשָׂו לְמִשְׁפְּחֹתָם לִמְקֹמֹתָם בִּשְׁמֹתָם אַלּוּף תִּמְנָע אַלּוּף עַלְוָה אַלּוּף יְתֵת: ואלה שמות אלופי עשו. שנקראו על שם מדינותיהם לאחר שמת הדר ופסקה מהם מלכות. והראשונים הנזכרים למעלה, הם שמות תולדותם, וכן מפורש בדברי הימים (א' א נא), וימת הדד ויהיו אלופי אדום אלוף תמנע וגו':

(מא) אַלּוּף אָהֳלִיבָמָה אַלּוּף אֵלָה אַלּוּף פִּינֹן: (מב) אַלּוּף קְנַז אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף מִבְצָר:

(מג) אַלּוּף מַגְדִּיאֵל – היא רומי, אַלּוּף עִירָם אֵלֶּה אַלּוּפֵי אֱדוֹם לְמוֹשְׁבֹתָם בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם הוּא עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם: פ

***

כל הזכויות שמורות. ©

כללי העריכה: ההדגשה בפסוק היא של דיבור המתחיל ברש"י. (פונט מעט גדול יותר). * כשיש דיבור ארוך ברש"י, לעיתים הוא לא שולב בתוך הפסוק אלא נכתב בסופו, אחרי הפסוק. * לעיתים לצורך הרצף שולבו הדיבורים ברש"י כסדר הפסוק, גם כשבמקור הרש"י מופיע קודם הדיבור על סוף הפסוק ואח"כ הדיבור על תחילתו. כמו"כ מטבעו של הרש"י המשולב עלולים להיות שינויים קלים בדיבור המתחיל (כגון פתיחת וגו') או במיקומו. את הכללים בהרחבה ניתן לראות במבוא לפרשת בראשית. (אוצר החכמה / היברו בוקס)

ניתן להשיג את הגליון (וכן גליונות קודמים) במאגר העלונים הממוחשב של 'דרשו', 'לדעת עלונים' ועוד

מהדורת כתב רש"י - ניתן להשיג גם בעמדות ובאתר של קול הלשון, תחת הכותר 'חומש עם רש"י משולב'

וכן ניתן להשיג במייל - 2711526@GMAIL .COM

הארות הערות ותיקוני טעויות יתקבלו בברכה 05276-00532